

II. gimnazija Maribor

PRAZGODOVINSKA NAJDIŠČA NA SLOVENSKEM

Seminarska naloga pri predmetu informatika

Avtor: Tjaša Padežnik, 1.b

Mentor vsebine: Saša Mikić, prof.

Mentor oblike: Mirko Pešec, prof.

Maribor, januar 2008

KAZALO VSEBINE

STVARNO KAZALO.....	3
1 UVOD.....	4
2 STAREJŠA IN SREDNJA KAMENA DOBA.....	5
2.1 DIVJE BABE I.....	5
2.2 POTOČKA ZIJALKA.....	6
3 MLAJŠA KAMENA IN BAKRENA DOBA.....	8
3.1 AJDOVSKA JAMA.....	8
3.2 LJUBLJANSKO BARJE.....	8
4 BRONASTA DOBA.....	10
4.1 ŠKOCJAN.....	10
4.2 ORMOŽ.....	11
5 ŽELEZNA DOBA.....	12
5.1 VAČE.....	12
5.2 MOST NA SOČI.....	12
6 ZAKLJUČEK.....	14
7 LITERATURA.....	15
8 VIRI SLIK.....	15

KAZALO SLIK

Slika 1: Koščena piščalka iz Divjih bab I.....	5
Slika 2: Koščena šivanka.....	7
Slika 3: Kupa na križni nogi z Dežmanovih kolišč pri Igu.....	8
Slika 4: Romantična oljna slika koliščarskega naselja Augusta Ignaza Grossa.....	9
Slika 5: Kolišče Maharski prekop pri Igu.....	9
Slika 6: Vrča iz Ajdovske jame.....	10
Slika 7: Predmeti z dna Mušje jame.....	10
Slika 8: Bronast meč s kovinskim ročajem.....	11
Slika 9: Vaška situla.....	12

STVARNO KAZALO

A			
Ajdovsko jamo.....	8		
B			
Betalov spodmol.....	5		
D			
Divje babe I.....	5		
J			
Jama v Lozi.....	5		
K			
Koščena piščalka.....	5		
L			
Ljubljanska kolišča.....	8		
Ljubljansko barje.....	8		
M			
Most na Soči.....	12		
O			
		Ormož.....	11
		P	
		Potočka zijalka.....	6
		V	
		Vaška situla.....	12
		Š	
		Škocjan.....	10

1 UVOD

Glede na prazgodovinska najdišča lahko rečemo, da je bila Slovenija oziroma njeno ozemlje že daleč v prazgodovini poseljeno. Temu pričajo najdbe, med katerimi nekatere spadajo v sam vrh najdb Evrope, morda celo sveta, največkrat zaradi izjemno visoke starosti.

Prazgodovinska najdišča so v Sloveniji raztresena po skoraj vsej njeni površini. Ponekod so to jame, drugod naselja, spet drugje grobišča. Nekatera mesta zajemajo samo najdbe bakrene dobe, druga bronaste, nekatera pa kar najdbe večih dob skupaj.

Slovensko ozemlje nam tako ponuja mnoge odgovore na vprašanja o življenju naših daljnih prednikov in njihovi duhovni razvitosti ter sposobnostih. Duhovna stopnja se kaže predvsem v različnih načinih pokopa umrlih in obredih, ki so jih morda izvajali ob tem. Na nek način spoznavamo njihovo mišljenje in odnos do narave, ljudi, živali.

Slovenija je torej v smislu prazgodovinskih najdb in najdišč zelo bogata in lahko bi rekli, da tudi razvita.

2 STAREJŠA IN SREDNJA KAMENA DOBA

Starejša in srednja kamena doba obsegata obdobje od 3.500.000-6.000 pr. n. št. Iz tega časa je znanih kar nekaj najdišč in tudi najdb, s katerimi pa ne moremo docela spoznati takratnega načina življenja. Kljub temu lahko Slovenijo označimo kot eno od središč razvoja neandertalcev. Da pa bi to utemeljili s primeri, moramo poznati najdbe z različnih najdišč po Sloveniji.

Najdbe iz starejše kamene dobe v Sloveniji se navezujejo na Pivško kotlino, saj je bila ta najbolj poseljeno območje tistega časa na naših tleh. Tukaj je potrebno omeniti Betalov spodmol, ki je poleg Divje babe I najpomembnejše najdišče starejše kamene dobe. Tukaj so našli prodnjaško orodje, ki so ga izdelovali iz kremenovih prodnikov iz strug rek in potokov nedaleč stran.

Pomembna je tudi Jama v Lozi, ki velja za najstarejše najdišče sledi takratnih človečnjakov pri nas. Nahaja se približno deset kilometrov južneje od Betalovega spodmola.

2.1 DIVJE BABE I

Divje babe I leži nad reko Idrijco v skalnatem pobočju. Je jama, ki je verjetno najbolj poznana izmed vseh prazgodovinskih jam na ozemlju Slovenije, zaradi koščene piščalke, ki so jo našli v njej. Domnevajo, da je stara okoli 45 000 let, kar jo uvršča v sam vrh tovrstnih najdb v Evropi, najverjetneje tudi v svetu. Izdelana je iz stegnene kosti jamskega medveda, katerega starost ob smrti ocenjujejo na eno do dve leti. Za kost z luknjicami se je uveljavilo spoznanje, da gre verjetno za piščal. Čeprav imajo lahko nekateri pomisleke glede tega. Piščalka bi lahko nastala tudi z ugrizom zveri, kar bi morda bilo bolj verjetno, saj neandertalci takrat še niso poznali tehnike vrtnanja ali dobljenja, temveč tolčenje. Vendar so z rekonstrukcijo domnevne piščali dokazali, da se iz nje lahko izvabijo zvoki in tako dobimo zelo preprosto glasbilo ali morda signalni zvočni pripomoček. Kljub temu pa poskus ni bil izveden na originalni piščali, zato ni mogoče določiti popolnega tonskega obsega in bolj natančneje uglasitve. S tem pa bi morda lahko pojasnili njen pomen v preteklosti.

Slika 1: Koščena piščalka iz Divjih bab I

Poleg velikega števila ostankov jamskega medveda, katerega brlog je bila jama, in ki predstavlja kar 99,9 % vseh najdb izumrlih organizmov, so v njej našli tudi koščeno in kamnito orodje ter ostanke kurišč. Kremenasto orodje, najdeno pod plastjo s koščeni

predmeti, bi lahko označili za posebnost jame Divje babe I, saj so nekateri med temi kosi lepo oblikovani, kar nam pove, da so imeli neandertalci zelo razvite razumske sposobnosti.

Med ostanki v Divjih babah I ne smemo pozabiti na ostanke živalskih vrst, ki so prav tako prebivale v jami. Naj omenim jamskega leva, leoparda, alpskega svizca in kozoroga, kateri danes spadajo med izumrle vrste pri nas. Zanimivo je tudi odkritje ostankov lesa tise, iz katerega so narejena kopjišča in ostali koristni predmeti.

2.2 POTOČKA ZIJALKA

Potočka zijalka na Olševi je prvo paleolitsko najdišče odkrito v Sloveniji. Leži na visoki nadmorski višini, skoraj 1700 metrov. Zadnji del jame je dvignjen, zaradi česa je v njem toplo in je v zelo mrzlih dnevih in nočeh primeren za bivanje.

Lahko bi jo imenovali tudi zakladnica koščenih konic. V njej so namreč našli kar 134 koščenih izdelkov, tudi najstarejšo šivanko v Evropi in piščal iz medvedje čeljustnice. To veliko zbirko najdb dopolnjujejo še ostanki kurišč. Najdbe so bile ohranjene v blatnih ilovnatih ali gruščnatih usedlinah.

Koščene konice so izdelane z veliko skrbnostjo, nekatere tudi okrašene z zarezi ali spiralnimi vrezi. Vsako konico so izrezljali s kamnitimi rezili in dleti, potem pa jih še gladko ostružili s kamnitimi nožički. Pojavlja se vprašanje, kako so ročno naredili potege z rezilom, ki so ponekod tako dolgi pa tudi gladki, četudi kosti niso zmehčali. Še posebej v današnjem svetu si to zelo težko predstavljamo.

Slika 2: Koščena šivanka

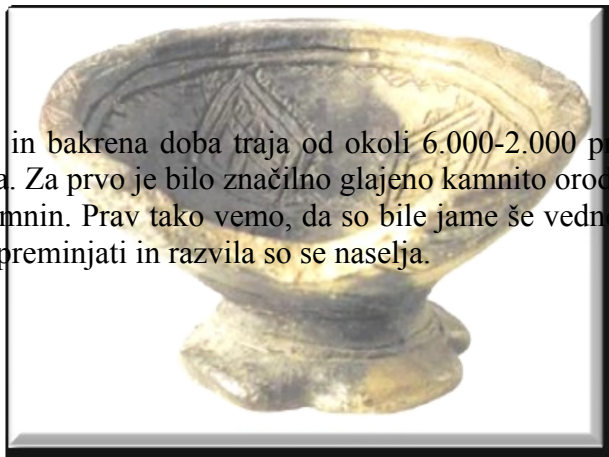
Umetno izrezljane luknjice na predmetih tistega časa so redkost. Takšna je na primer luknjica na konici, katera je bila verjetno namenjena pritrditvi vrvice. Bolj pogosto se pojavljajo luknje v kosteh jamskega medveda, izmed katerih so najbolj zanimive tiste na spodnjih čeljustih le-tega. Piščali, ki s tem nastanejo so slovenska posebnost in naravno glasbilo, za katerega jih je razglasil dunajski znanstvenik Joseph Bayer. Malce daljša rekonstrukcija piščali iz Potočke zijalke je jasno zazvenela v kar sedmih različnih tonskih višavah.

Presenetljivo je tudi dejstvo, da je bilo v Potočki zijalki najdenih 80 kosov raznovrstnega orodja, ki so bili ali v kuriščih ali v njihovi bližini. To nam kaže na mnogo dejavnosti, ki so jih paleolitski prebivalci jame tedaj počeli.

Leta 1945 je bila velika zbirka kosti in zob, ki je bila shranjena v Celju, zaradi bombardiranja bila uničena.

3 MLAJŠA KAMENA IN BAKRENA DOBA

Mlajša kamena in bakrena doba traja od okoli 6.000-2.000 pr. n. št., ko se je pričela bronasta doba. Za prvo je bilo značilno glajeno kamnito orodje, kot na primer sekire, ki so bile iz trših kamnin. Prav tako vemo, da so bile jame še vedno glavna zatočišča ljudi, kar pa se je začelo spreminjati in razvila so se naselja.

Slika 3: Kupa na križni nogi z Dežmanovih kolišč pri Igu

3.1 AJDOVSKA JAMA

Ajdovsko jamo pri Nemški vasi oziroma najdbe, ki so jih našli tam, časovno uvrščamo v prehod iz mlajše kamene dobe v bakreno. Pomembna je predvsem zaradi ugotovitve, da so jo uporabljali kot grobišče ali nekropolo. Pred tem nismo imeli skoraj nobenih podatkov o pokopu ljudi na Slovenskem v mlajši kameni in bakreni dobi.

Danes lahko na podlagi izkopanin v grobem rekonstruiramo takratni način pokopa. Umrle so položili na jamska tla, jih ogradili s kamni. Nekatera trupla so tudi položili na vhod stranskega rova. Nato so jih pustili razpasti. Ugotovljeno je bilo tudi, da so umrlim pustili osebne predmete, torej nakit oziroma orožje, in jim za popotnico dodali kuhane jedi. To dokazujejo posode z žitom, kurišča in kosti živali, iz česar sklepamo, da so ljudje darovali tudi meso živali, lahko domačih ali divjih.

3.2 LJUBLJANSKO BARJE

Ljubljansko barje je znano predvsem po svojih koliščarskih naseljih, ki jih je prvi pričel izkopavati Dragotin Dežman leta 1875. V 20. stoletju so arheologi s domačini odkrili kole na praktično vseh koncih Ljubljanskega barja in danes je odkritih več kot 40 koliščarskih naselij. Naselbine so stale na jezerskih bregovih. Najverjetneje so si takšne kraje izbrali zaradi potrebe po varnosti in zaradi lažjega in boljšega pregleda nad okolico.

Za Ljubljanska kolišča domnevajo, da so imela pravokotne stavbe, ki so stale na ploščadih, te pa so bile med seboj povezane z dolgimi hodniki in nekatere varovane z nasipi. Pa vendar danes še vedno ne vemo zagotovo, kakšna so kolišča bila.

Glede na preiščeno izbiro lesa za kole sklepamo, da so bili koliščarji dobri poznavalci lesa. Za nosilne kole so uporabljali hrastov ali jesenov les, katera sta obstojna v vodi.

Koliščarji so se ukvarjali tudi z lončarstvom. Njihovo posodje je bilo kvalitetno izdelano in bogato okrašeno. Izkopane so bile tudi koščene šivanke, glinasta vretenca pa tudi ostanki lanenega platna, kar nam pove, da so ženske šivale in tkale.

Že 4000 let pr. n. št. je bila na Ljubljanskem barju prisotna spretnost pridobivanja in seveda tudi obdelovanja kovin, ki pa se je razmahnilo šele tisočletje kasneje.

Kolišča so v 2. tisočletju pr. n. št. nepojasnjeno izginila oziroma so si znanstveniki večinoma enotni, da je bilo izginotje posledica osuševanja jezera.

Slika 4: Romantična oljna slika koliščarskega naselja Augusta Ignaza Grossa

Slika 5: Kolišče Maharski prekop pri Igu

4 BRONASTA DOBA

Bronasta doba traja od 2. tisočletja pr.n. št. do 1. tisočletja pr. n. št. Njena glavna značilnost je uporaba bron. Slovenski prostor je bil v tem času, vsaj po številu najdišč, redko poseljen. Počasi se je pričela po Sloveniji uveljavljati kultura žarnih grobišč, ki se je na prelomu iz 2. v 1. tisočletje pr. n. št. pričela spreminjati. Novosti pa so povzročile spremembe v duhovnem svetu in gospodarstvu, družba pa se je pričela razslojevati.

Slika 6: Vrča iz Ajdovske jame

4.1 ŠKOCJAN

Zaradi številnih jam v Škocjanu, ki so bile primerne za bivanje, se je človek že v starejši kameni dobi občasno naselil. Ostanke so znani tudi iz poznejših dob, bakrene, bronaste in železne dobe. V bronasti dobi je doživel vzpon in postal pomembno središče.

Jame so bila nestalna bivališča, saj so jih prebivalci obiskovali le občasno.

Mušja jama je najzanimivejše škocjansko najdišče, v katero so metali dragocene predmete, kot je razno posodje in bronasto orožje. Ker so ti predmeti večinoma ožgani, sklepamo, da je bil med daritvenim obredom prisoten tudi ogenj. Iz tega lahko izluščimo zaključek, da je Mušja jama kultno mesto, saj so v njej darovali podzemnim božanstvom. V njo so prenehali darovati, ko je Škocjan v 7. stoletju pr. n. št. izgubil svojo vodilno vlogo.

Grobišča na območju Škocjana so raztresena po bližnji okolici in na njih so umrle pokopavali še tudi v starejši železni dobi.

Slika 7: Predmeti z dna Mušje jame

4.2 ORMOŽ

V pozni bronasti dobi je bil Ormož pomembno središče, ki je danes eno najbolj raziskanih naselij tistega časa. Zgrajeno je bilo po premišljenem načrtu s širokimi in tlakovanimi cestami ob katerih so bile hiše, postavljene po določenem redu, to pa je veljalo tudi za hiše, ki niso stale ob cestah.

Stavbe so bile grajene s stojkasto tehniko, torej so bile stene iz pokončnih podpor, zabitih v tla, vmes med njimi pa je bil preplet iz protja oziroma šib. Osrednje mesto v hišah so imela ognjišča. To je običajno stalo sredi prostora in bilo narejeno iz kamnite podlage, ta pa prevlečena z ilovnatim premazom. V hišah so našli najrazličnejše glinaste posode, ognjiščne podstavke, pekve ali lončene posode, pod katerimi so se na ognjišču pekle jedi.

Slika 8: Bronast meč s kovinskim ročajem

5 ŽELEZNA DOBA

Železna doba se prične v 1. tisočletju pr. n. št. in je najbolj bogata doba prazgodovine na Slovenskem, vsaj kar se tiče najdb. Te so zelo številne in kakovostne, torej tudi lepo ohranjene.

Med najznačilnejša železnodobna naselja spadajo gradišča. To so naselja na hribih, ki so večinoma imela tudi kmetijsko zaledje. V njih so živele večje skupnosti. O njihovi notranjosti ne vemo veliko. Stavbe so stale tik za obzidjem, vmes je bil le hodnik.

5.1 VAČE

Vače so znane postale leta 1877, ko je litijski okrožni glavar Julius pl. Vesteneck poslal bronaste uhane in narokvice¹ v ljubljanski Deželni muzej. Takratni kustos Dragotin Dežman odločil, da se bo naslednje leto lotil izkopavanja. V izkopavanjih, ki so sledila tej odločitvi, so bili najdeni številni predmeti, kar 220 grobov, 19 hiš in mnogo drugega. V hišah so našli lonce, sklede, žrmlje², brusne kamne, nekaj kovinskih predmetov, ki pa so bili poškodovani, vretenca za prejo in glinaste uteži za statve³. Z odkritjem železove žindre, je bilo potrjeno, da so se ukvarjali s predelavo kovin. Železova ruda je botrovala tudi velikemu zanimanju takratnih ljudi za Vače.

Grobišča Vač so bila na ravnica ob vznožju naselja in po grebenih. Tukaj so našli žgane in skeletne grobove in gomile.

Najbolj poznana najdba iz Vač je bronasta vedrica, ki jo poznamo kot Vaško situlo. Je najznamenitejši spomenik situlske umetnosti jugovzhodnih Alp. Na njej so z vrezovanjem in tolčenjem izdelani prizori iz vsakdanjega življenja takratnega vladajočega sloja. Sestavljena je iz bronaste pločevine in je verjetno znotraj imela leseno oblogo.

Slika 9: Vaška situla

5.2 MOST NA SOČI

Most na Soči spada med najpomembnejša prazgodovinska najdišča jugovzhodnih Alp. Mesto je nastalo proti koncu 8. stoletja pr. n. št. in je bilo vseskozi pomembno središče. V izkopavanjih je bilo odkritih 35 tloris hiš, katere so bile postavljene tako, da so kar se da največ izkoristile danosti pobočja. Vse so bile z enim vogalom obrnjene proti vetrni strani,

¹ Zapestnici podobni predmeti

² Priprave za ročno mletje žita

³ Priprava za tkanje

to je bila severna. Najdbe v notranjosti hiš so bile skromne. Večinoma lončeno posodje, glinasti podstavki, orodje in ponekod še kos nakita. Zanimivo je, da so v dveh primerih v hišah našli celo lesen pod, medtem ko so bila tla drugod iz ilovice in ponekod tlakovana s kamnitimi ploščami.

6 ZAKLJUČEK

Kot smo spoznali, je v Sloveniji veliko število raznih najdišč iz prazgodovine. Kot se deli prazgodovina, se delijo tudi najdbe: v starejši in srednji kameni dobi je potrebno izpostaviti Divje babe I in Potočko zijalko, v mlajši kameni in bakreni dobi Ajdovsko jamo in Ljubljansko barje, v bronasti dobi Škocjan te Ormož in v železni dobi Vače in Most na Soči. Seveda obstajajo še mnoga druga najdišča, ki skupaj z naštetimi tvorijo celoto in tako Slovenijo uvrščajo v sam vrh najdb Evrope, na kar bi morali biti prav vsi Slovenci in Slovenke še kako ponosni.

7 LITERATURA

- ZAKLADI tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov. 1999. 1.izd. Ljubljana: Modrijan.
- MOUSTERIENSKA »koščena piščal« in druge najdbe iz Divjih bab I v Sloveniji. 1997. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU
- VUGA, Davorin. 1982. Železnodobne Vače. Maribor: Založba Obzorja
- BERZELAK, Stane. 2006. Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. 3.izd. Ljubljana: Modrijan

8 VIRI SLIK

1. ZAKLADI tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov. 1999. 1.izd. Ljubljana: Modrijan.